

MİLLİ GÖRÜŞ PARTİLERİNİN PROGRAMLARININ DIŞ POLİTİKA ANALİZİ*

Işıl ARPACI¹, Abdulkadir BAHARÇİÇEK²

Geliş: 07.11.2017 Kabul: 12.12.2017

DOI: 10.29029/busbed.349809

Öz

Türkiye'nin siyasal hayatında 1970'den itibaren yer almaya başlayan Milli Görüş partilerinin dış politika ile ilgili görüşleri zaman içerisinde değişiklik göstermekle birlikte, örneğin Avrupa Birliği konusunda olduğu gibi, genel anlamda Batıyı sorgulayan bir söylem taşıdığı görülmektedir. Aynı zamanda ülkenin tarihsel ve kültürel geçmişine sahip çıkılması, Türkiye'nin yeniden büyük ve lider ülke olması vurgusu, Batıya bağımlılıktan kurtulma ve ezilenlerin yanında olma vurguları geleneksel dış politika vizyonunda ciddi bir değişimi ifade etmektedir. Bu makalede amaçlanan, Milli Görüş partilerinin parti programlarındaki dış politika öngörülerinin ve bu öngörülerdeki sapma ve istikrar noktalarının neden sonuç ilişkileri içinde irdelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Milli Görüş, Dış Politika, Milli Görüş Partileri, Dış Politika Analizi

FOREIGN POLICY ANALYSIS OF THE PROGRAMS OF MİLLİ GÖRÜŞ PARTIES

Abstract

Although the opinions of Milli Gorus parties- that have been appeared since 1970s in Turkish political life- about the foreign policy have changed over time for

* Bu çalışma 28-30 Ekim 2016 tarihinde Konya'da düzenlenen Doğumunun 90. Yılında Erbakan Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

1 Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye, isil.arpaci@inonu.edu.tr

2 Prof. Dr. , İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye, abdulcadir.baharcicek@inonu.edu.tr

example in the matter of European Union, generally these opinions seem to carry a discourse that questions the West. At the same time, protection of historical and cultural background of the country, emphasis on Turkey's greatness and leadership, getting rid of dependence on the West and emphasis to being on the side of the oppressed represent a serious change in the traditional foreign policy vision. The aim of this article is to examine the foreign policy proposals of the Milli Görüş parties in the party programs and the reasons for the deviation and stability in these predictions in a cause effect relationship context.

Key Words: Milli Gorush (National Vision), Foreign policy, Milli Gorush (National Vision) Parties, Foreign Policy Analysis

1. GİRİŞ

Genel olarak değerlendirildiğinde Cumhuriyet dönemi dış politikasının dört belirgin özelliğinden söz edilebilir. İlk olarak Cumhuriyet dönemi dış politikasının en belirgin özelliği, imparatorluk mirasının reddi üzerine kurulmuş olmasıdır. Uzun yıllar Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren bu anlayış, ancak 1970'li yıllardan sonra eleştirilmeye ve değişmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in dış politika anlayışının ikinci önemli özelliği, ideolojik temele dayanmasıdır. Cumhuriyet dönemi dış politikası Batıcılık ideolojisini temel almış (Oran, 2003:49-50), özellikle "laiklik" sadece iç politikada değil, dış politikanın belirlenmesinde de önemli bir ölçüt olmuştur. Bu durumun uzantısı olarak beliren üçüncü özellik, İslam ve Arap dünyasının yok sayılmasıdır. Yeni kurulan devlet, içeride bir yandan batılılaşma çabalarını yoğunlaştırıp, eğitim, hukuk, yönetim, dil, kültür gibi birçok alanda reformlar yaparken; dış politikada da yüzünü batıya dönen ve fakat İslam dünyasını (daha çok Arap İslam dünyasını) büyük ölçüde yok sayan bir politikayı benimseme yoluna gitmiştir. Bunun sonucu olarak belirginleşen dördüncü özellik Türk dış politikasının; egemen Batılı devletlerle birlikte hareket etme politikasını tercih etmesi ve bu eğilimin dozunun özellikle 1930'lu yıllardan itibaren artış göstermesidir. Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarında bir yandan mevcut sınırları korumayı, diğer yandan da mevcut dengeleri sürdürmeyi arzulayan statükocu politika (Oran, 2003:46-48), II. Dünya Savaşında sonra daha da belirgin hale gelmiş ve Türkiye hemen her konuda Batı ile birlikte hareket etmeye başlamıştır.

Türkiye'nin Batı yanlısı dış politika seçimi, Akgün'ün (1998: 166) de belirttiği gibi, I. Dünya Savaşında Araplar tarafından sırtından bıçaklandığına ilişkin algısının yarattığı duygusal uzaklıkla birlikte, İngilizlerin ve Fransızların bölgedeki fiili varlığı nedeniyle II. Dünya savaşının sonuna kadar Arap dünyası ile çıkar temeline dayanan ciddi ilişkilerin kurulamamasının doğrudan sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim bölgeyi kendi sınırlı güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde değerlendiren

Türkiye'nin, Araplarla yakınlaşması ancak Sovyet yayılmacılığının Ortadoğu'ya genişlemesini engelleme amacını taşımış, NATO'ya girmesinden sonra ise ilişkiler asgari düzeye inmiştir (Akgün, 1998: 167). Bu bağlamda Türkiye'nin aşırı Batı yanlısı dış politikasının en önemli göstergelerinden biri olarak görülebilecek Bağdat Paketi, Türkiye ile Suriye ve Mısır arasındaki ilişkileri derin bir krize sürüklemiştir (Dağı, 2002: 165). Ek olarak Türkiye'nin Batı güvenlik yapılanması içindeki yerini sağlama alma, özellikle NATO'ya girişi konusunda kolaylık sağlama ve Atlantik Paketi'ne kabul edilme beklentisi; Varlık Vergisi uygulamaları nedeniyle ABD ve İngiltere nezdinde uğradığı itibar kaybını düzeltme; ABD'den kredi almak için Yahudi finans çevrelerinden yardım beklentisi gibi nedenlerle (Özcan, 2005: 16) İsrail'i tanınması da Arap dünyası ile ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur.

Öte yandan Türkiye'nin Batı ile olan birlikteliğinin Kıbrıs sorunu ile sarsıntı geçirmesi, 1960'lı yıllarda Arap Dünyasını yeniden keşfetmesine neden olmuştur. Türkiye'nin 1964 yılında aldığı Kıbrıs'a askeri müdahale kararının Johnson mektubu ile sonuçlanması ve BM'nin 2077 sayılı kararı alması, Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelmesine neden olmuştur (Akgün, 1998: 167). Türkiye, 1967 Arap İsrail Savaşında, Amerikan üslerinin kullanımına ne surette olursa olsun izin vermeyeceğini bildirmiş, savaştan sonra İsrail'in Arap topraklarını işgal etmesini kınamış, 1969'da İslam Konferansı Örgütü'nün ilk zirve toplantısına Dışişleri bakanı düzeyinde katılmıştır (Dağı, 2002: 171). Bütün bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna bakışı Cumhuriyet'in temel hedef ve ilkeleri çerçevesinde kalmış, örneğin kurulan İslam İşbirliği Örgütüne ilk başta katılmamış, gerekçe olarak bu örgütün kuruluş anlaşmasının Cumhuriyetin temel değerleri ile uyumsuzluğu konuşulmuştur.

2. MİLLİ GÖRÜŞ VE DIŞ POLİTİKA

Milli Görüş'ün teorisyeni olarak Necmettin Erbakan'ın dış politika yaklaşımı, Özcan'a (1998: 269) göre "bütüncül, çelişkilerden uzak, her zaman doğru sonuç veren ancak yanlışlanması mümkün olmayan bir çözümleme yöntemi"nin kullanıldığı ve "esin kaynağı komplocu teoriler olan" bir yapı üzerine kurulmuştur. Ancak bu yaklaşımın dışında, Erbakan'ın dış politika algısı kendi içinde değerlendirildiğinde Erbakan'ın gerek iç gerekse dış politika yaklaşımına ilişkin en belirgin niteliğin, batılı paradigmanın tümüyle dışında kalan bir sistem doğrultusunda hareket etmesi olduğu görülür. Tipik doğu-batı, kuzey-güney, gelişmiş-az gelişmiş, kalkınmış-kalkınmakta olan gibi tasniflerin bütünüyle dışında olmak üzere Necmettin Erbakan'ın mevcut dünyayı algılama biçimini belirleyen temel öğe, köklerini Kur'an'dan alan Hak-Batıl mücadelesidir.

Hak; Allah'ın bütün insanlara eşit olarak verdiği temel insan haklarını, emekten doğan hakları, karşılıklı rızâ ile yapılan sözleşmelerden doğan hakları ve adalet

gereği doğan hakları esas alan ve üstün tutan İslam'ı; Batıl ise kuvveti güç ve hak nedeni sayarak Allah nizamını tanımayanları tanımlar. Tarih bu ikisi arasındaki mücadeleden ürünüdür ve mücadele bugün için hakkı temsil eden İslam ile batılı temsil eden Siyonizm/ırkçı emperyalizm arasında cereyan etmektedir. Zira İslam temelde hakkı üstün tutan bir din olduğundan, sömürüye müsaade etmediğinden ve herkesin hakkının kendisine verilmesini istediğinden, Siyonizm, Müslümanlığı kendisine engel kabul etmektedir (Erbakan, 1991: 181). Erbakan açısından Siyonizm, dünyadaki egemen varlığını sürdürmek için, faizci kapitalist sistem ve demokratik anlayışı olmak üzere iki enstrüman kullanmaktadır. Erbakan'a göre Siyonizmin sömürü düzenini sürdürmede en önemli aracı olan "faizci kapitalist" sistem, altın veya belli bir mal ile tanımlamadığı doları istediği gibi basıp piyasaya sürerek ABD ekonomisini denetim altına almıştır. Böylelikle Siyonizm, II. Dünya savaşından sonra oluşan tek kutuplu dünya düzeninde, ekonomik olarak kontrolüne aldığı Amerika aracılığıyla, kendisine karşı çıkan bütün yönetimleri yıkarak, egemenliğini kurmayı amaçlamıştır (Erbakan, 2003). Faizci kapitalist sistem ile dünyayı ekonomik olarak yöneten Siyonizm ya da ırkçı emperyalizmi "timsah"a benzeten Erbakan'a (2009) göre bu timsahın üst çenesi ABD, alt çenesi AB, kuyruğu İsrail, gövdesi ise bir takım Müslüman ülkelerin yöneticileri, gazetecileri, iş adamları ve bankacılarıdır.

Özellikle Irak savaşından sonra ülkeleri doğrudan işgal etmenin ekonomik maliyetine katlanmak istemeyen Siyonizm/ırkçı emperyalizmin, bu noktadan sonra kullandığı enstrüman demokratik oyunu olarak belirginlik kazanmaktadır. Erbakan'ın (2010a), "halkın idareye alet edilmesi" olarak tanımladığı demokratik; "Halkı aldatıp, çeşitli medya oyunları, çeşitli tertiplerle, halka "siz seçiyorsunuz, kendiniz getirdiniz" dedirtmek suretiyle istediğini yaptırmaktır (Erbakan, 2010b). Demokratik ile Siyonizm, medyayı, kamuoyu yoklamalarını ve diğer araçları da kullanarak halka kendi istediği idarecileri seçtirmekte, seçtirdikten sonra da onları istediği gibi kullanmakta, dünyaya hükmetmektedir (Erbakan, 2011).

Dolayısıyla Necmettin Erbakan için uluslararası sistemin gerek ekonomik, gerek siyasal yapılanması bir kurgudan ibarettir. Örneğin mevcut düzende Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, UNDP ve UNICEF ırkçı emperyalizmin kuruluşlarıdır ve tekelci sermayeye hizmet etmektedir (Erbakan, 2010c). Bu kurgu, sadece ülkeleri sömürmeye yönelmekle yetinmemekte, aynı zamanda içişlerine de doğrudan müdahale edebilen bir nitelik göstermektedir. Dolayısıyla Erbakan açısından siyaset, uluslararası yapıdan ulus ölçeğine geçişkenlik gösteren bir bütünlük içindedir ve Erbakan'ın iç politikaya ilişkin siyasi yaklaşım ve tutumu, mevcut uluslararası yapıyı algılama biçiminin ürünüdür.

Bu açıdan Türkiye ekseninde düşünüldüğünde, Erbakan tarafından Siyonizm ve ona hizmet ettiği düşünülen Batı ile olan ilişkiler ortak çıkar temelinde değerlendirilip, eşit düzeyde ilişki kurulamadığında yok sayılmaktadır. Dolayısıyla Batı dünyası

ile eşit statüde ilişkilerin kurulamadığı her tür siyasal eylem ya da oluşum tümüyle reddedilip, Batı'nın merkeze alındığı Cumhuriyet dönemi dış politika uygulamaları eleştirilmekte, bunun yerine İslam'ın belirleyici faktör olduğu Osmanlı mirası gündeme getirilmektedir. Erbakan bu mirastan edindiği enerji ile İslam Birliği'ni yeniden oluşturma misyonunu Türkiye'ye yüklenmekte ve ancak böylelikle İslam ülkelerinin Siyonizmin sömürsünden kurtulabileceğini düşünmektedir. Nitekim Erbakan'ın en önemli siyasal sloganlarından biri olan "Yaşanabilir Bir Türkiye, Yeniden Büyük Türkiye, Yeni Bir Dünya" bu düşüncesinin ürünü olup, dış politika yaklaşımını belirleyen temel öğe olarak da ortaya çıkmıştır. Buna göre, maddi ve manevi kalkınmasını sağlamış bağımsız Türkiye, diğer Müslüman ve ezilen ülkeleri bir araya getirecek ve adil olmadığına inandığı mevcut uluslararası yapıda bir güç bloğu tesis edecektir.

3. MİLLİ GÖRÜŞ PARTİLERİNİN DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

Kapatılmaları nedeniyle birbirinin ardılı olarak kurulmuş olan Milli Görüş partilerinin dış politika vizyonlarının inceleneyeceği bu başlık altında her bir parti, dış politikaya ilişkin koyduğu temel ilkeler, Milli Görüş'e ait kavramları kullanma düzeyi, AB, ABD, İslam dünyası, Türki cumhuriyetler ve komşularla ilişkiler, uluslararası kuruluşlar, dış Türkler ve son olarak dışişlerinin yapılandırılması bağlamlarında incelenmiş, genel bulgular Ek-1'de gösterilmiştir.

3.1. Milli Nizam Partisi (MNP)

MNP'nin dış politika konusundaki ana ilkesi hakkın ve adaletin savunulmasıdır. Kuşku yok ki burada söz edilen "hak" kavramı, Erbakan'ın zihin dünyasını açıklayan temel kavram olarak "hak-batıl" mücadelesinin parti programına yansımalarıdır. Bu temel ilke doğrultusunda MNP'nin Türk dış politikasına ilişkin önermeleri beş noktada toplanabilir: milletin tarihsel karakteri ve iradesine uygun olmak koşuluyla; uzun vadeli, milli, bağımsız, şahsiyetli ve yerleşik bir dış politikanın uygulanması (MNP programı, md.98/1).

Dış politika konusunda parti programının en dikkat çekici öğelerinden biri, Erbakan'ın da söylemlerine uygun olarak, Cumhuriyet öncesi döneme yapılan vurgu ve övünmedir. Bu çerçevede program (MNP programı,98/2) Birleşmiş Milletler Anayasasında belirlenen prensiplerin, Birleşmiş Milletlerden çok daha önce milletimiz tarafından ve daha mükemmel şekilde uygulandığını, MNP'nin de dış politikada bu ölçüler içinde hareket edeceğini ifade etmektedir. Bunun devamı olarak Programda (MNP programı, md.99) uluslararası anlaşmalara uyulacağı belirtilmiştir. Ancak uluslararası anlaşmalara uymak konusundaki istisna; barışçı görüldüğü halde emperyalist amaçlarla barışı bozan samimi olmayan politikalar ve partinin bunlara izin vermeyeceği belirtilmektedir.

Programda dikkat çekici bir diğer öge, dışişlerinin ihtiyacı olan nitelikteki personelin yetiştirilmesi için fakülte ve kürsülerin kurulacağına ilişkin taahhüttür (MNP programı, md.10m/2). Bu Erbakan'ın daha sonraki yıllarda sıkça dile getireceği "inançlı kadrolar" söyleminin ilk işaretlerinden biri olarak okunabilir.

3.2. Milli Selamet Partisi (MSP)

MNP'nin laikliğe aykırı faaliyetlerden dolayı 1971 yılında kapatılmasının ardından 1972'de kurulan MSP, programında MNP'ye oranla daha mutedil bir dil kullanmayı ve dış politika yaklaşımını düşük profille oluşturmayı tercih etmiştir. Dış politika yaklaşımı konusunda da kendisini gösteren bu yaklaşımın en somut örneği, MNP programında en son öneri olarak sunulan dışişleri personelinin yetiştirilmesi konusunun, MSP programında ilk sırada yer almasıdır (MSP Programı, md.39). Aynı minvalde Dışişleri Bakanlığının yetkilerinin genişletilmesine ilişkin öneri de (MSP Programı, md. 40) düşük profilli dış politika yaklaşımının bir diğer örneği olarak gösterilebilir. Ancak MSP'nin düşük profilli dış politika yaklaşımını somutlaştıran en önemli göstergeler; MNP programında önemle vurgulanmış kırmızı çizgileri olan uluslararası anlaşmalara uyma konusunun ve dış politika yaklaşımın temel eksenini oluşturan hakkın ve adaletin savunulmasının sınırlı olarak yer almasıdır. Ayrıca "uzun vadeli, milli, bağımsız, şahsiyetli ve yerleşik dış politika" hedefleri de MSP programında yer bulamamıştır. Bunların yerine MSP Programında dış politika konusunda belirlenen ilkeler, "tarihi karakter ve haysiyetimizin ifadesi olan hak ve adalete ve ahitlere bağlılık ve karşılıklı eşit muamele"dir (MSP Programı, md.41).

Öte yanan dış politika konusunda MSP Programının daha somut önerilere yer verdiği görülmektedir. Türkiye'nin komşularıyla daha sıkı siyasi ilişkileri kurmasının gerekli görülmesi de bu öneriler arasında yer almaktadır. Ancak partinin bu noktada yaptığı en önemli ideolojik vurgu, "aramızda tarihi ve kültürel bağlar bulun"an ifadesini ilgili maddeye eklemiş olmasıdır (MSP Programı, md.42). Partinin bir diğer somut önerisi ise Dış Türklerin haklarının korunmasını sağlamak üzere aktif politikaların uygulanmasıdır.

3.3. Refah Partisi (RP)

12 Eylül askeri darbesiyle birlikte MSP'nin de kapatılmasının ardından kurulan Refah Partisi'nin, programında oluşturduğu dış politika yaklaşımının tıpkı MSP'de olduğu gibi düşük profilli ve ideolojik argümanlara yer vermeyen karakterde olduğu ifade edilebilir.

RP programının dış politikayla ilgili temel ilkesini, milletin tarihi itibar ve şahsiyetine uygun bir dış politika uygulamak oluşturmaktadır (RP Programı, md. 28/1). Bu açılım, MSP'nin yer verdiği hak ve adalete ve ahitlere bağlılık ve karşılıklı eşit muamele ilkelerini içermemesi bakımından MSP'nin de gerisinde kalan, oldukça yüzeysel nitelikte bir tanımlama olarak görünmektedir.

RP Programının dış politikayla ilgili yer verdiği bir diğer konu Türkiye'nin komşularıyla ilişkileridir. MSP Programında tarihi ve kültürel bağlarımız olan komşularımız vurgusu ana gövdeyi oluştururken, RP'nin "bütün ülkelerle ve özellikle komşularımızla" (RP Programı, md. 28/2) biçimindeki genelleştirmesi dikkat çekicidir. Dolayısıyla komşularla ilişkiler bakımından RP'nin daha ılımlı bir tabana kaydığını ifade etmek mümkündür. Ne var ki bu konuda partinin yaptığı ideolojik vurgu oldukça önemlidir ve altı çizilen nokta, tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğumuz ülkelerle ilişkilerimizin daha fazla geliştirilmesinin karşılıklı maddi ve manevi yarar sağlayacağına duyulan inançtır (RP Programı, md. 28/3).

MSP Programında yer alan dış Türkler mevzusu, RP programında da kendisine yer bulmuştur. Ancak niteliksel olarak ayrıldıkları nokta, özneyi tanımlama biçimlerine ilişkindir. MSP doğrudan doğruya dış Türkler kavramını kullanırken, RP "dış ülkelerde bulunan kardeşlerimiz" tanımlamasını kullanmıştır. Bu tanım farklılığı, RP'nin MSP'den daha ılımlı bir tabana yöneldiği biçiminde yorumlanabileceği gibi, İslami açıdan milliyetçiliğin reddi bağlamında ideolojik bir vurgu olarak da değerlendirilebilir. Dış Türkler konusunda her iki partinin benzeştikleri nokta ise MSP'nin dış Türklerin haklarının korunması için aktif politikalar önerirken, RP'nin buna ek olarak haksız muamelelere uğramaları durumunda etkili tedbirler alarak müdahale edebileceğini belirtmiş olmasıdır (md.28/4). Dolayısıyla RP'nin bu konuda daha aktif bir yönelim içine girdiğini ifade etmek mümkündür.

RP'yi dış politika konusunda öncüllerinden ayıran nokta ise dışişleri personeline ilişkin yaklaşımıdır. MNP ve MSP dışişleri personelinin eğitimine vurgu yaparken, RP onların korunması konusunda politika önermiştir (md.28/5). RP'nin bu yaklaşımı, ASALA'nın Türk büyükelçilerine karşı düzenlediği suikastlara bağlanabilir.

3.4. Fazilet Partisi (FP)

RP'nin 1998 yılında Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmasından sonra aynı yıl, FP kurulmuştur. Her şeyden önce belirtmek gerekir ki; FP'nin dış politika yaklaşımı, o ana kadar ki bütün Milli Görüş partileri içinde en somut, kapsamlı, net ve yenilikçi olanıdır. Üstü kapalı ideolojik verilere yer veren program aynı zamanda duygusal vurgulardan uzak bir dille yazılmıştır.

Diğer üç partinin yapmış olduğu gibi tarihsel mirasa vurgu yapmakla birlikte FP programında, dünyadaki mevcut dengelerin de göz önüne alınarak, "yeni ve adil bir düzeni" oluşturmak için aktif bir dış politikanın izlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Konjontürel durumun dikkate alınması Milli Görüş partileri için yeni bir yaklaşım olmakla birlikte, programın Erbakan'ın söylemlerine de eşlik etmesi dikkat çekicidir (FP Programı, V/1). Zira "Yeni bir dünya" perspektifi, Erbakan'ın 90'lı yıllardan itibaren en önemli mottolarından biri haline gelmiştir.

FP programı, öncüllerinin sadece tarihten aldığı övünç duygusu yanına Türkiye'nin jeopolitik ve jeo-ekonomik konumunu da eklemiş ve bu nedenlerin

tamamından dolayı Türkiye'nin bir uydu olamayacağını vurgulayarak buna uygun bir dış politikanın izlenmesi gerektiğini savunmuştur (FP Programı, V/2). Bu çerçevede Türkiye'nin milli çıkarlarına uygun şekilde dünyadaki diğer ekonomik ve siyasi güç merkezlerini ihmal etmemesi (FP Programı, V/4), Akdeniz, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu coğrafyalarındaki işbirliği girişimlerine liderlik etmesi, Birleşmiş Milletler içindeki pasif tutumdan vazgeçerek aktif hale gelmesi (FP Programı, V/6-7) önerilmektedir.

FP Programını öncülü olan diğer partilerden ayıran bir diğer nokta, ilk kez somut olarak dış politika paydaşlarının adını zikretmesidir. Bu çerçevede programın en önemli yeniliği ilk kez Batı ve özellikle AB ve ABD ile olan ilişkilere yer vermesi ve bunlarla ilişkilerin güvensizliğe dayalı olmaktan çıkarılarak karşılıklı güven ve anlayışa dayalı olarak biçimlendirilmesini önermesidir (FP Programı, V/3). Benzer biçimde Uzakdoğu ile ilişkilerin güçlendirilmesi, İslam ülkeleri ve Türkî cumhuriyetlerle olan mevcut ilişkilerin güçlendirilmesi (FP Programı, V/5), KEİB, ECO, İSEDAK, D-8 gibi işbirliği platformlarında daha aktif ve samimi olunması (V/6) programda yer almıştır.

Programın en dikkat çekici noktası ise Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerine ilişkin yaklaşımıdır. Parti bu ilişkilere önem verilmesi gerektiğini belirtmekle birlikte ilişkilerin duygusal bağlamdan çıkarılıp, milli menfaatler göz önüne alınarak rasyonel bir zemine oturtulması gerektiğini savunmaktadır ki bu, FP'yi öncüllerinden ayıran belirgin bir özelliktir. Ancak hemen devamında programın komşular tanımlaması oldukça şaşırtıcıdır. Zira “Gümrük Birliği ve NATO gibi aynı örgütlere üye olmamıza rağmen” ifadesi, sözü edilenin bütün komşular olmadığını göstermektedir. Söz konusu komşuların aradaki gelişmişlik farkını, Türkiye'nin insan hakları konusundaki eksikliklerini ve kültürel farklılıklarını bir sürtüşme ve karşılıklı güvensizlik kaynağı olarak görmesini eleştiren FP, ilişkilerin karşılıklı menfaatlere dayalı ve eşitlik ilkesi çerçevesinde geliştirilmesini savunmuştur (V/8).

3.5. Saadet Partisi

FP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra kurulan Saadet Partisi, Milli Görüş'de yaşanan bölünmenin “Milli Görüş” kanadını temsil etmesi bakımından, programı itibarıyla doğrudan Necmettin Erbakan'ın dış politika yaklaşımıyla biçimlenmiştir ve tümüyle ideolojik argümanlarla biçimlendirilmiştir. Bu haliyle Saadet Partisi programını, en azından dış politika konusunda, bir Milli Görüş manifestosu olarak değerlendirmek mümkündür ve onu öncüllerinden ayıran ilk önemli farklılıktır.

Nitekim dış politikaya ilişkin genel değerlendirmelerin hemen başlangıcında Saadet Partisi'nin amacının yeryüzünde yaşayan bütün insanların mutluluğu olduğu, bu amaca ulaşılması için de hakka dayalı adil bir uluslararası düzenin kurulması gerektiği belirtilmekte, bu düzenin kurulmasına öncülük edecek gücün de Türkiye

olduğu vurgulanmaktadır. Hemen devamında ise mevcut uluslararası sistem “ırkçı emperyalizmin” ürünü olarak değerlendirilmekte, bunun yerine ise hakkı üstün tutan bir arayışın varlığından söz edilmektedir (Saadet Partisi Programı, V.1.1). Buna ek olarak programda sıklıkla faizci kapitalist sistem, şahsiyetli dış politika, sömürü düzeni, “Uydu Değil, Lider Ülke” gibi mottoların varlığı, Saadet Partisi’nin tümüyle ideolojik düzlemde hareket ettiğini ortaya koymaktadır.

Saadet Partisi’nin dış politika konusunda diğer Milli Görüş partilerinden ayrıldığı noktalardan ikincisi dış politikaya ilişkin tehditleri tek tek sıralamış olmasıdır.

Tablo.1: Saadet Partisi ve Dış Politika

Bölgesel Tehditler (Saadet Partisi Programı, V.2)	Türkiye’ye Yönelik Tehditler (Saadet Partisi Programı, V.4.1)
-Büyük Ortadoğu projesi	-Batı ile entegrasyon
-Balkanlardaki istikrarsızlık	-Kıbrıs’da sağlanan haklardan vazgeçilmesi
-Çeçenistan sorunu	-Ermeni soykırım iddiaları
-Ermenistan’ın Azerbaycan topraklarını işgali	-Yeni azınlık tanımlamaları
-Afrika’nın yeniden sömürgeleştirilmesine yönelik senaryoların sahneye konması	-Ege’de Yunanistan’la olan karasularının 12 mile çıkartılması ve FIR hattı ihtilafları
-İrkçı emperyalizmin Ortadoğu’yu yeniden biçimlendirmeye çalışması	-Karadeniz bölgesinde bir Rum Pontus devleti söylemi
-Ege ve Kıbrıs sorununun çözülmemiş olması	-Fener Rum Patriğine ‘Ekümenik Statü’ tanınması
-AB’nin Türkiye’nin maddi ve manevi bütünlüğünü bozacak nitelikteki talepleri	-“Medeniyetler Arası Diyalog”, “Dinler Arası Diyalog” söylemleri
-ABD ve müttefiklerinin Genişletilmiş Ortadoğu Projesi adı altında, İslam dünyasına karşı sürdürdükleri kanlı işgal politikaları	-Tarım, Sanayi, Ticaret, Bankacılık, haberleşme sektörleri bütünüyle ırkçı emperyalist sermayeye terk edil
-İsrail’in sürdürdüğü saldırganlık, soykırım ve genişleme politikası	-Dicle ve Fırat havzalarının uluslararası bir yönetime teslim edilmesi
-Irak’tan sonra, yapay gerekçelerle, İran’a ve diğer bölge ülkelerine karşı uygulanmaya çalışılan saldırgan politikalar	
-Kırım’ın statüsü	
-Terör	
-Afganistan’ın işgali	

Saadet Partisi’nin ayırt edici bir diğer unsuru, ortaya koyduğu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmiş olmasıdır. Bu çerçevede felsefi olarak esas alınması gereken ilkeler (Saadet Partisi Programı, V.3); maneviyatçılığa dönme, çatışma yerine diyalogun, uluslararası ilişkilerde çifte standart yerine adaletin, üstünlük iddiasından vazgeçilerek eşitliğin, sömürü değil adil paylaşımın esas alınması, insan hakları ve demokrasinin tüm dünyaya yayılmasıdır. Uluslararası alanda bu ilkelere dayanılarak bir sistemin yeniden kurulması için Türkiye’nin öncülük etmesi gerektiğini (Saadet Partisi Programı, V.4) belirten programda, Türkiye

için belirlenen hareket noktalarından ilki, Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusundan vazgeçilerek bunun yerine eşit koşullarda karşılıklı ikili ilişkiler içinde olunması gerektiğidir. Zira "AB'ye tam üyelik, Türkiye'nin bağımsızlığından vazgeçmesi, kendisini Batı kültür ve medeniyetine teslim etmesi, onları yönlendiren ırkçı emperyalizmin plân ve hedeflerinin gerçekleşmesi için adım adım parçalanıp yok olmaya götürülmesi manasını taşımaktadır" (Saadet Partisi Programı, V.4.2). Bu belirleme Saadet Partisi'nin, Fazilet Partisi'nin AB konusundaki olumlu tavrının aksine Milli görüş söylemlerine geri döndüğünü göstermektedir.

İkinci olarak ABD ile ilişkilerin barış, diyalog, adalet ve eşitlik çerçevesinde sürdürülmesi savunulmuş ancak bu konuda ABD'nin Afganistan'daki ve Irak'taki işgale son vermesi, baskıcı rejimleri desteklemeyi terk etmesi ve "Büyük Ortadoğu Projesi"nden vazgeçmesi talepleri eklenmiştir.

FP gibi Saadet Partisi de KEİB, İİT, İSEDAK, ECO ile ilişkilerin geliştirilmesine Programında yer verirken (Saadet Partisi Programı, V.4.3-5-6), diğer Milli Görüş partilerinden farklı olarak ve ilk kez, Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması gerektiği vurgulanmıştır (Saadet Partisi Programı, V5). Ancak uluslararası kuruluşlar konusundaki esas vurgu D-8'e yapılmıştır. Programda D-8, Partinin önerdiği "yeni dünya" tasarımının kurucusu olarak tanımlanmıştır (V.4.7).

Türki cumhuriyetlerle işbirliği olanaklarının artırılması partinin dış politika konusundaki bir diğer önermesi (Saadet Partisi Programı, V.4.4) olarak belirirken, komşularla ilişkiler konusu ise farklı bir perspektif üzerinden değerlendirilmiştir. "Dış güçlerin etkileriyle, milli menfaatlerimize aykırı olarak, yapay sebeplerden dolayı komşularımızla ilişkilerimizin gerginleştirilmesini" eleştiren parti, öncüllerinden farklı olarak Türkiye'nin komşularıyla her alanda ileri derecede ilişkiler geliştirilmesini önermiştir (Saadet Partisi Programı, V.4.8).

4. SONUÇ

Genel olarak değerlendirildiğinde, Milli Görüş partilerinin dış politikanın temel ilkeleri bakımından birbirini onayladığı ve iç çelişkiden uzak olduğu görülmektedir. Milli Görüş'e ilişkin kavramları kullanma düzeyi bakımından Saadet Partisi'nin öne çıktığını, en zayıf kalan partilerin ise Refah ve Fazilet Partileri olduğunu belirtmek gerekir. AB ile ilişkiler FP tarafından ilk kez değerlendirilmiş, ancak Saadet Partisi üyelik perspektifini tümüyle reddetmiştir. Benzer biçimde ABD ile ilişkiler konusu da FP programında ilk kez yer almakla birlikte, AB ile ilişkilerden farklı olarak bu kez, FP'nin tutumu Saadet Partisi tarafından onaylanmıştır.

Milli Görüş partilerinin dış politika yaklaşımlarının genel karakteri, Milli Görüş'e ait yazılı ve sözlü kaynaklardan bağımsız oluşudur. Ve hatta Milli Görüş Partilerinin Necmettin Erbakan'ın dış politika yaklaşımıyla oldukça sınırlı düzeyde benzerlik

gösterdiği ifade edilebilir. Özellikle İslam dünyası ile ilişkiler ve İsrail konusunun parti programlarında yer almaması, Milli Görüş ve partileri arasındaki en belirgin paradigmatik farklılık olarak kabul edilebilir. Bu durumun temel nedeni, hiç kuşkusuz, parti kapatmaların Milli Görüş’de yarattığı travma etkisidir ve parti programlarında süreç içerisinde ideolojik argümanlara daha az yer verilmesi sonucunu doğurmuştur.

Ancak ideolojik argümanlara yer vermek konusunda MNP ve Saadet Partileri programlarının istisnai olduğunu belirtmek gerekir. Dikkat çekici biçimde MNP’nin ilk, Saadet Partisi’nin ise son Milli Görüş partisi olması; süreç içerisinde parti tabanı ve yönetimindeki genişlemenin parti programlarına da yansımalarını, buna karşın Milli Görüş’ün taban ve yönetim bakımından rafine olduğu dönemlerde, partilerin de Milli Görüş söylemleriyle uyumlulaştığını ortaya çıkarmaktadır.

Ana Temalar	MNP	MSP	RP	FP	Saadet Partisi
Temel ilkeler	Uzun vadeli, milli, bağımsız, şahsiyetli ve yerleşik dış politika	Hak, adalet ve uluslar arası ahitlere bağlılık	Milletin itibar ve şerefine uygunluk	Milli çıkarlara uygun şekilde dünyadaki diğer ekonomik ve siyasi güç merkezlerinin ihmal edilmemesi	Şahsiyetli dış politika, Uydu değil lider ülke
Milli Görüşe ilişkin Temel Kavramlar	Hakkın ve adaletin savunulması, emperyalizm, geçmişe vurgu	Hakkın ve adaletin savunulması, geçmişe vurgu	Geçmişe vurgu	Geçmişe vurgu	Hak-Batıl mücadelesi, Siyonizm, ırkçı emperyalizm, geçmişe vurgu
AB	-	-	-	Karşılıklı güven ve anlayışa dayalı ilişkiler	Üyelikten vazgeçilmesi, eşitliğe dayalı ikili ilişkiler
ABD	-	-	-	Karşılıklı güven ve anlayışa dayalı ilişkiler	İlişkilerin barış, diyalog, adalet ve eşitlik çerçevesinde sürdürülmesi
İslam Dünyası	-	-	-	-	-
Türkî Cumhuriyetler	-	-	-	Mevcut ilişkilerin güçlendirilmesi	İşbirliği olanaklarının artırılması
Komşularla İlişkiler	-	Tarihi ve kültürel bağ olanlarla ilişkilerin geliştirilmesi	Tüm komşular, özellikle tarihi ve kültürel bağ olanlarla ilişkilerin geliştirilmesi	İlişkilerin karşılıklı menfaatlere dayalı ve eşitlik ilkesi çerçevesinde geliştirilmesi	Dış güçlerin etkileriyle, milli menfaatlerimize aykırı olarak, yapay gerginlikler yerine her alanda ileri derecede ilişkiler geliştirilmesini

<i>Dış Türkler</i>	-	Haklarının korunması için aktif politikaların yürütülmesi	Haklarının korunması, haksız muamele durumunda müdahale edilmesi	-	-
<i>Uluslararası Kuruluşlar</i>	-	-	-	KEİB, ECO, İSEDAK, D-8	KEİB, ECO, İSEDAK, D-8, İİT, BM
<i>Dışişlerinin yapılandırılması</i>	Personel eğitimi	Personel eğitimi	Personelin korunması	-	-

Çizelge.2: Milli Görüş Partilerinin Dış Politika Yaklaşımları

KAYNAKÇA

- AKGÜN, Mensur,(1998), “Ortadoğu Maceraları”, *Onbir Aylık Saltanat*, yay. haz. Gencer Özcan, İstanbul, Boyut Yayıncılık.
- DAĞI, İhsan, (2002), *Ortadoğu’da İslam ve Siyaset*, İstanbul, Boyut Kitapları.
- ERBAKAN, Necmettin, (1991), *Türkiye’nin Temel Meseleleri* , yay. haz. Hasan Hüseyin Ceylan, Ankara: Rehber Yayıncılık.
- ERBAKAN, Necmettin, *Basın Toplantısı Konuşması*, 25.03.2003, Ankara.
- ERBAKAN, Necmettin,(2009), *D-8’in 12. Kuruluş Yıldönümü Konuşması*, İstanbul.
- ERBAKAN, Necmettin, (2010a), Deniz Güçer ile Röpörtaj, *Akşam Gazetesi*, 2.12. 2010
- ERBAKAN, Necmettin, (2010b), Necmettin Erbakan İle Hasbihal, *Milli Gazete*, 9.02. 2010.
- ERBAKAN, Necmettin, (2010c), *Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen*, Ankara: ESAM Yayınları.
- ERBAKAN, Necmettin, (2011), *Milli Görüş: Niçin ve Nasıl?*, Ankara,ESAM Konferansı, 8.12 2011
- Fazilet Partisi Programı, (1998), Ankara.
- Milli Nizam Partisi Programı, (1970), Ankara.
- Milli Selamet Partisi Programı (1972), Ankara.
- ORAN, Baskın, (2003), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Editör: Baskın Oran, İletişim, İstanbul .
- ÖZCAN, Gencer, (2005), *Türkiye – İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, İstanbul, Tesev.
- ÖZCAN, Gencer, (1998), “Kuramdan Gerçekliğe Giden Yol”, *Onbir Aylık Saltanat*, yay. haz. Gencer Özcan, İstanbul, Boyut Yayıncılık.
- Refah Partisi Programı, (1985), Ankara.
- Saadet Partisi Programı, (2001), Ankara.